

אז א מיי פכ"ז מהל'
עדות הלכה ה סמג
עשין ק' טושי"ע ח"מ סי'
לא סעף ד':
אח ב מיי שם פ"ח הל' א'
סמג שם ולאין ריג'
טושי"מ סימן לח':
א' ג מיי שם הל' ג סמג
שם טור מו"מ שם:
פ ד מיי שם פ"ח הל' ג
טושי"מ שם:
מא ה מיי שם פ"ח
הלכה ג סמג שם טור
ח"מ שם:
מב ו מיי שם פ"ח הל' ג
סמג לאין ריג טושי"ע
ח"מ סי' לו ס"א:

תורה אור השלם

(א) ואם אסון יתנה
ונתתה נפש תחת
נפש: (שמות כא, כג) ולא
תחום יעיד נפש בנפש
עון בעון שון בשון יד ביד
הג' ב'ק"ג: (דברים י, כא)
(ב) ועשיתם לו כאשר
זמם לעשות לאחיו
ובערת הרע מקרקר:
(דברים י, יז)
(ג) ואיש אשר יקח את
אחותו בת אביו או בת
אמו וראת את ערוותה
והיא תראה את ערוותה
הקד הוא ונכרתו לעיני
בני עמם ערות אחתו
גלה עונו ושא:
(ויקרא כ, יז)

(ד) ערות אחותך בת
אבך או בת אמה
מולדת בית או מולדת
חיון לא תגלה ערוותו:
(ויקרא יח, ט)

(ה) ערות בת אשת
אבך מולדת אבך
אחותך הוא לא תגלה
ערוותה: (ויקרא יח, יא)

(ו) על פי שנים עדים או
שלושה עדים יומת
המת לא יומת על פי
עד אחד: (דברים י, יז)
לא יקום עד אחד
באיש לבד עון ובלב
הפאת ככל המא אשר
יקום על פי שני עדים
או על פי שלושה עדים
יקום דבר: (דברים י, יח)

רבינו הננאל

ואוקמה ר' אבהו לטעמא
דרי' יהודה בשקדמו
והרגו הראשונה ולולי כן
אפי' ההאשנה אינה
נהרגת. הדין דמיתת
סהדי ואישתקור אייתי
אחרני ואישתקור אייתי
שהדי אחרני אמר ריש
לקיש הוחזקה זו. א"ר
יוחנן אם היא הוחזקה
כל ישראל מי הוחזקו
כלומר כשרין הן כרבנן
דמתניתין דאמר כל זמן
שלא הוזמו כשרין הן.
ואמר לך ר' יוחנן
אפילו ר' יהודה לא
פסלינהו אלא דאמר אטו
הני הוו בהדי הני והני
בהדי הני דקא מסהדי
הכי (א) אבל הכא אפי' ר'
יהודה מורה דכשרין
מיט' הני הוא דהוה ידעי
בשהדווא אבל הני
דאישתקור לא הוו ידעי.
ולכחא כר' יוחנן. פי'
הדר חזא (ליה ר')
(לר') אלעזר בישות.
החזיר פניו ריש לקיש
ונסתכל בר' אלעזר בן
פרת תלמיד ר' יוחנן
בפנים רעות כלומר
תשמע השמועות מפי ר'
יוחנן ואיק אומרן משמו
אילו הגדת לי כי ר' יוחנן
אמר כך לא הייתי שונה

אוסטמית היא. כרז אלפס פי' לשון סטים¹ (שם 77 פט):
חייבי מלקיות מנין. פי' מנין דאין לוקין עד שיגמר הדין על
פיהם ולא"ת ולאמאי לא בעי נמי (6) כן חייבי ממון מנין דאין
משלמין ממון עד שיגמר דינו על פיהם וי"ל דכמו דצדיני נפשות
דרשינן עד שיגמר דינו מקרא דנפש
זנפס דכתיב צעדים זוממין כמו כן
כתיב ממון צעדים זוממין דכתיב
יד ליד לא יקנה² דמפקי מניה
(כמוצו 77 ז:3) דממונא משלמין
ודרשינן מניה עד שיגמר הדין:
חייבי גליות מנין. פירוש מנין
דאין לוקין עד שיגמר דינו
וקשיא דהא כשהעידו אחייבי גליות
הרי הן חייבי מלקות וחייבי מלקות
כזר גמרנו מרשע רשע ופ"ה דמההיא
לא ילפינן אלא עדים זוממין שהרשיעו
הנדון ללקות או למיתה³ דהאי קרא
דרשע רשע צידוין כתיב אבל
כשהרשיעו הנדון לגלות לא גמרינן:
אף השנים מוזימין הג' ומנין אפי'
הן מואה ת"ל עדים. תימה
אימא דעדים אתא אפי' לארבעה
⁴ ונמלא אחד קרוב או פסול יומר
מן הג' דכתיבי בקרא אבל טפי
מארבעה לא וי"ל כיון שכת אתא
מומת שתי כמות הוא הדין מואה:
אמר

לא קאמר רבי יהודה התם דאמרינן אמו כולי עלמא גבי הני הוו קיימי
אבל הכא הני ידעי בסהדותא והני לא ידעי בסהדותא: **מתני'** א' אין
העדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין שהרי הצדוקין אומרים עד שיהרג
שנאמר (8) נפש (10) תחת נפש⁵ אמרו להם חכמים והלא כבר נאמר (2) ועשיתם לו
כאשר זמם לעשות לאחיו והרי אחיו קיים ואם כן למה נאמר נפש (10) תחת נפש
יכול משעה שקבלו עדותן יהרגו תלמוד לומר נפש (10) תחת נפש הא אינן
נהרגין עד שיגמר הדין: **גמ'** (11) תנא (12) בריבי אומר לא הרגו נהרגין (13) הרגו אין
נהרגין אמר אביו בני לאו קל וחומר הוא אמר לו לימדתנו רבינו שאין עונשין
מן הדין דתניא (14) איש אשר יקח [את] אחותו בת אביו או בת אמו אין לי אלא
בת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא בת אביו בת אמו ובת אביו מנין ת"ל
ערות אחותו גילה עד שלא יאמר יש לי בדין אם ענש על בת אביו שלא בת
אמו ובת אמו שלא בת אביו ובת אביו ובת אמו לא כל שכן הא למדת (15) שאין
עונשין מן הדין עונש שמענו אזהרה מנין תלמוד לומר (16) ערות אחותך בת אבך
או בת אמה אין לי אלא בת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא בת אביו בת
אביו ובת אמו מנין תלמוד לומר (17) ערות בת אשת אבך מולדת אבך אחותך
היא עד שלא יאמר יש לי מן הדין מה אם הוזהר על בת אמו שלא בת אביו
ובת אביו שלא בת אמו ובת אביו ובת אמו לא כל שכן הא למדת (18) שאין
מוזהרין מן הדין (19) חייבי מלקיות מנין תלמוד לומר (20) רשע רשע חייבי גליות
מנין אתיא רוצח רוצח תניא (21) אמר רבי (22) יהודה בן טבאי אראה בנחמה אם לא
הרגתי עד זומם להוציא מלבן של צדוקים שהיו אומרים אין העדים זוממין נהרגין
עד שיהרג הנדון אמר לו שמעון בן שמח אראה בנחמה אם לא (23) שפכת דם
נקי שהרי אמרו חכמים (24) אין העדים זוממין נהרגין עד שיוזמו שניהם ואין לוקין
עד שיוזמו שניהם (25) מיד קבל עליו ר' יהודה בן טבאי שאינו מורה הוראה אלא
לפני שמעון בן שמח וכל ימיו של ר' יהודה בן טבאי היה משתטח על קברו
של אותו העד והיה קולו נשמע וכסבורין העם לומר קולו של הרוג אמר קולי
שלי הוא תדעו (26) למחר הוא מת אין קולו נשמע אמר ליה רב אחא בריה דרבא
לרב אשי דלמא בדינא קם בהדיה אי נמי פיוסי פייסיה: **מתני'** (27) על פי
(28) שנים עדים או שלושה עדים יומת המת אם מתקיימת העדות בשנים למה פרט
אף השנים יוזמו את הג' ומנין אפי' מואה ת"ל עדים ר' שמעון אומר מה שנים
אינן נהרגין עד שיהיו שניהם זוממין (29) אף שלושה אינן נהרגין עד שיהיו שלשתן
זוממין ומנין אפי' מואה ת"ל עדים (30) רבי עקיבא אומר (31) לא בא השלישי להקל אלא
להחמיר עליו ולעשות דינו כיוצא באלו ואם כן ענש הכתוב לנמפל לעוברי
עבירה כעוברי עבירה על אחת כמה וכמה ישלם שכר לנמפל לעושי מצוה
כעושי מצוה (32) ומה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן במלה (33) אף
שלושה נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן במלה מנין אפי' מואה ת"ל עדים
אמר

לא קאמר רבי יהודה התם דאמרינן אמו כולי עלמא גבי הני הוו קיימי
אבל הכא הני ידעי בסהדותא והני לא ידעי בסהדותא: **מתני'** א' אין
העדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין שהרי הצדוקין אומרים עד שיהרג
שנאמר (8) נפש (10) תחת נפש⁵ אמרו להם חכמים והלא כבר נאמר (2) ועשיתם לו
כאשר זמם לעשות לאחיו והרי אחיו קיים ואם כן למה נאמר נפש (10) תחת נפש
יכול משעה שקבלו עדותן יהרגו תלמוד לומר נפש (10) תחת נפש הא אינן
נהרגין עד שיגמר הדין: **גמ'** (11) תנא (12) בריבי אומר לא הרגו נהרגין (13) הרגו אין
נהרגין אמר אביו בני לאו קל וחומר הוא אמר לו לימדתנו רבינו שאין עונשין
מן הדין דתניא (14) איש אשר יקח [את] אחותו בת אביו או בת אמו אין לי אלא
בת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא בת אביו בת אמו ובת אביו מנין ת"ל
ערות אחותו גילה עד שלא יאמר יש לי בדין אם ענש על בת אביו שלא בת
אמו ובת אמו שלא בת אביו ובת אביו ובת אמו לא כל שכן הא למדת (15) שאין
עונשין מן הדין עונש שמענו אזהרה מנין תלמוד לומר (16) ערות אחותך בת אבך
או בת אמה אין לי אלא בת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא בת אביו בת
אביו ובת אמו מנין תלמוד לומר (17) ערות בת אשת אבך מולדת אבך אחותך
היא עד שלא יאמר יש לי מן הדין מה אם הוזהר על בת אמו שלא בת אביו
ובת אביו שלא בת אמו ובת אביו ובת אמו לא כל שכן הא למדת (18) שאין
מוזהרין מן הדין (19) חייבי מלקיות מנין תלמוד לומר (20) רשע רשע חייבי גליות
מנין אתיא רוצח רוצח תניא (21) אמר רבי (22) יהודה בן טבאי אראה בנחמה אם לא
הרגתי עד זומם להוציא מלבן של צדוקים שהיו אומרים אין העדים זוממין נהרגין
עד שיהרג הנדון אמר לו שמעון בן שמח אראה בנחמה אם לא (23) שפכת דם
נקי שהרי אמרו חכמים (24) אין העדים זוממין נהרגין עד שיוזמו שניהם ואין לוקין
עד שיוזמו שניהם (25) מיד קבל עליו ר' יהודה בן טבאי שאינו מורה הוראה אלא
לפני שמעון בן שמח וכל ימיו של ר' יהודה בן טבאי היה משתטח על קברו
של אותו העד והיה קולו נשמע וכסבורין העם לומר קולו של הרוג אמר קולי
שלי הוא תדעו (26) למחר הוא מת אין קולו נשמע אמר ליה רב אחא בריה דרבא
לרב אשי דלמא בדינא קם בהדיה אי נמי פיוסי פייסיה: **מתני'** (27) על פי
(28) שנים עדים או שלושה עדים יומת המת אם מתקיימת העדות בשנים למה פרט
אף השנים יוזמו את הג' ומנין אפי' מואה ת"ל עדים ר' שמעון אומר מה שנים
אינן נהרגין עד שיהיו שניהם זוממין (29) אף שלושה אינן נהרגין עד שיהיו שלשתן
זוממין ומנין אפי' מואה ת"ל עדים (30) רבי עקיבא אומר (31) לא בא השלישי להקל אלא
להחמיר עליו ולעשות דינו כיוצא באלו ואם כן ענש הכתוב לנמפל לעושי מצוה
כעושי מצוה (32) ומה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן במלה (33) אף
שלושה נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן במלה מנין אפי' מואה ת"ל עדים
אמר

הטובה מרובה ממדת פורענות צמדה טובה הוא אומר (34) נזכר (35) חסד לאלפים צמדת פורענות הוא אומר (36) על שלשים ועל רבעים (37):

שקדמו והרגו. את הכת הראשונה קודם שתצוא כת שניה: מאי
דהוה הוה. ולמה לי למיתני אלא כת ראשונה: בלבד. משמע שיש
עוד אחרת: אישתקור. הכתיבו זה את זה זדרישות¹ בית דין
כשצדקוס: הוחזקה זו. להציא עדי שקר ולא נקבל עוד עדות אחרת:

אם היא הוחזקה. לתור אחריהם כל
ישראל מי הוחזקו לשמוע לה שתחזיק
את האחרים כשקרים²: זמנין. פעם
אחרת: הדר חוייה לר' אלעזר בישות.
החזיר ריש לקיש את פניו ונסתכל
צדכי אלעזר צפנים זועפות שהצין ריש
לקיש ששמע ר' אלעזר דבר זה מפני
רבי יוחנן וכשאמרה לו לא אמרה
בשמו: דאמר בר' יהודה. צמתיתין
אוסטמית היא זו והוחזקה להזים:
דליכא דקא מוהדר. שאין אדם
מחזר אחריהם לשכרם ולהרגילם
תמיד לצוא לבית דין ולהזים את כל
הצאים: דקא מוהדרא. לבקש ולשכור
עדי שקר: הני ידעי בסהדותא. אלו
האחרונים ידעי צעדותה של זו:
מתני' עד שיגמר הדין. אלא אם

כן נגמר תחלה הדין של הנדון ליהרג
ואחר כך הוזמו: נפש בנפש. צעדים
זוממין כתיב לא תחוס עיניך נפש
צנפס: לעשות לאחיו. משמע שהרי
אחיו עדיין קיים: יבול משקבלו
עדותן. וצאה להם הזמה מיד קודם
גמר דינו של נדון יהרגו: **גמ'** בריבי
אומר. כך היה שמו³: הרגו. שלא
הוזמו עד שנהרג הנדון על פיהם:
חייבי מלקיות מנין. צמתיתין קאי
דלמך אין עושין דין הזמה עד שיגמר
הדין וליף לה מנפס צנפס דמשתעי
צמייבי מיתות חייבי מלקות מנלן
העידוהו שחייבי מלקות והוזמו מנלן
דאין לוקין אלא אם כן נגמר הדין
תחלה על פיהם: חייבי גליות מנין.
העידוהו שחייבי גליות והוזמו ותנן
צמתיתין (4) סופג את הארבעים מנלן⁵

עד שיגמר הדין דהני הואיל ולאו מדין
כאשר זמם קא מתרבו לא אחי מלקות
דידהו מגזירה זוה דרשע רשע
דמהווא לא ילפינן אלא עדים זוממין
שהרשיעו הנדון ללקות (או למיתה⁶)
דהאי רשע רשע צידוין כתיב:
אראה בנחמה. לא אראה צממה
וגמרא הפכו לצרכה פ"א אראה
צממה נשצע ימותו צניו ואראה
צממתן: אם לא הרגתי עד זומם.
שלא הווס אלא אחד מהם והרגתיו:
שהרי אמרו חכמים בו. צמתיתין היא
מה שנים אין נהרגין עד שיוזמו שניהם
דכתיב והנה עד שקר העד ואמר מר
(סוטה 77 ז:3) כל מקום שנאמר עד
הרי כאן שנים עד שיפרוט לך הכתוב
אחד: אלא בפני שמעון⁷. שאם יטעה
יורכו: כסבורין. הכל⁸ צלילה או צוס
ואין רואין אותו: **מתני'** מה שנים
אין נהרגין עד שיוזמו שניהם.
כדפרישית לעיל: ר' עקיבא אומר לא
בא השלישי בו. לא הולך ללמדנו
זאת דממילא ידעינן ששנים מוזימין
את השלשה שהרי השנים כשרים לכל
עדות וממילא ידעינן שאין זוממין עד
שיוזמו כולם שהרי כולם נעשו
עדים וקרא כתיב והנה עד שקר העד
ולא צא אלא להחמיר עליו שלא תאמר
הואיל וצלאו הוא היתה העדות
מתקיימת לא יעשו זו דין הזמה לימדך
הכתוב שאף הוא מן מקיימי דבר:
על אחת כמה וכמה בו. (38) שמליתו מדה

הטובה מרובה ממדת פורענות צמדה טובה הוא אומר (34) נזכר (35) חסד לאלפים צמדת פורענות הוא אומר (36) על שלשים ועל רבעים (37):

(6) [כמוצו 77 ז:3].
(3) [כמוצו 77 ז:3].
(2) [עיי' פרש"י בטהרין
ג' לו. ד"ה טבא].
(7) סנהדרין 77 ז:3.
(8) חולין י"א. (1) עיי' תוס'
בי"ק ד: ד"ה ועדים,
(1) [לקמן י"ז. סנהדרין
נד. וס"ז ועיי' תוס'
סנהדרין ג: ד"ה
השאל]. (2) [פסחים נד.
יצמות כ:3]. (3) סנהדרין
ג:3]. (4) [סנהדרין 77 ז:
ו"ט]. (5) סנהדרין פ"ו.
(6) [עיי' תוס' שבת י:3].
(7) רבי נתן.
(8) [סנהדרין 77 ז:3].
(9) ג"ז ק"ס. (10) סנהדרין
ט. [ג]. (11) פירושים
בוה עיי' תוס' סנהדרין ז:
עיי' ד"ה לא, (12) עיי'
תוס' סנהדרין מא: ד"ה
כמאן, (13) [עיי' פרש"י
כחולין י"א: ד"ה והתאן]
ועיי' מהרש"ל, (14) לעיל
ב ע"א, (15) תוספתא
סוטה רפ"ד.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה חייבי
מלקות וכו' ולאמאי לא
בעי נמי הכי חייבי ממון:

הגהות הגר"א

וא ב ג במשנה נפש
בנפש כלי' (וכ"ה)
נפש וצפרי ועיי'
תו"ט: (ד) במשנה
על פי שני עדים או
שלושה עדים יקום
דבר כלי'. והוא דנכריס
יט:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה על אחת
ובו שמצינו מדה
הטובה. עיי' לקמן דף כג
ע"א פרש"י ד"ה על אחת
כמה וכמה:

ליקוטי רש"י

[נדפס בסוף המסכת]

הגהות וצינונים

[א] רש"י שנאמר נפש
בנפש (והוא דברים
יט וכן בכל המשנה)
(גליון) ועיי' פני יהושע:
[ב] בכתי' תניא:
[ג] "ובי" מותר וכן יש
למחוק בסמוך. (יעב"ץ,
וכן מחקו בהגהות
הגר"א חגיגה טו ע"ב,
וכן בכתי' ליתא):
[ד] בחגיגה ובכתי' נוסף
ואין משלמין ממון
עד שיוזמו שניהם
(ועיי' גבורות אר"י):
[ה] בילקוט וכת"י נוסף
שהרי, ובחגיגה אי'
שלאחר הוא: [ו] צ"ל
להקיש שנים לשלושה
כי"א בהרא"ש (גליון)
ועיי' תר"ס ופני'
וגבורות אר"י: [ז] ברש"י
שבר"ף איתא ברדישות
ובחקירות: [ח] ברש"י
שבר"ף שקרנים
ובכתי' בשקרים:
[ט] בכתי' נוסף דאין
לוקין: [י] רש"א מ"ז
(גליון) ולע"ד קשה
לשנות הגרסא ברש"י
ותוס' וה"ק חר למלקות
וחר במיתה (ר' שמחה
מרעסורא) ובכתי' ליתא
מתיבת דמההוא עד סוף
הדבור: [יא] בכתי' נוסף
בן שמח: [יב] כתי'
שומעין הקול:
[יג] צ"ל עושה וכ"א
בפרש"י דלקמן כג ע"א
ד"ה על אחת

שהאריך בכיבוד יפה (גליון): [2] נשיך לעיל במשנה (גליון): [3] צ"ל פ"ס (רש"י) ובמהרש"א גורס כלפינו:
[4] גירסת רש"י ומהר"ם יד ביד דמפיק (גליון) וכ"ה בתוס' ר"פ ובתוס' שאנן: [5] רש"א למלקות ממייתה
(גליון) ועיי' הגר"צ אות י, ובתוס' שאנן הגי' הנדון ללקות דהיינו זמם כמו חייבי מיתות: [6] מהר"ם הגיה
ומפרש (גליון) עיי"ש דמגיה אפילו לארבעה אחד יותר מן השלשה והמותר ט"ס או קושיא בעני עצמה:

